

Redakcja: Agnieszka Zajdel (sekretarz redakcji), Szczepan Czarnecki,
Spasimir Domaradzki, Bartłomiej Krzyształ, Łukasz Krzyżanowski,
Sławomir Łukasiewicz, Damian Szacawa, Agata Tatarenko

Nr 1514 (19/2026) | 28.01.2026

ISSN 2657-6996

© IEŚ

Agata Tatarenko

Bezsilni w Davos: środkowoeuropejskie wątki wystąpienia Marka Carneya

Wystąpienie premiera Kanady Marka Carneya na forum w Davos stanowiło przykład współczesnej interpretacji myśli Václava Havla, zwłaszcza zawartej w eseju *Síla bezsilnych*. Carney, diagnozując zmiany w światowym porządku, odwołał się do havlowskiej krytyki życia w pozorze i konformizmie. W tej perspektywie przemówienie premiera Kanady miało nie tylko wymiar geopolityczny, lecz także moralny – było wezwaniem do odwagi i odpowiedzialności społeczeństw i państw, zwłaszcza tych o średnim znaczeniu na arenie międzynarodowej.

Przemówienie Marka Carneya. 20 stycznia 2026 r. podczas 56. Światowego Forum Ekonomicznego w szwajcarskim Davos premier Kanady Mark Carney wygłosił przemówienie zatytułowane *Principled and Pragmatic: Canada's Path*, które stało się jednym z najczęściej komentowanych wystąpień tej edycji forum. Już na wstępie Carney postawił tezę o „pęknięciu porządku światowego”, podkreślając, że współczesny świat nie znajduje się jedynie w fazie przejściowej transformacji, lecz doświadcza trwałego zerwania z powojennym łańcem, opartym na regułach międzynarodowej współpracy. Jego zdaniem, era dominacji i przywództwa państw hegemonicznych ustępuje miejsca rzeczywistości rywalizacji wielkich mocarstw, w której normy są coraz częściej wypierane przez instrumentalne wykorzystanie siły ekonomicznej i politycznej.

W swoim wystąpieniu Carney odwołał się do eseju Václava Havla *Síla bezsilnych* (*Moc bezmocnych*, 1978), w którym czeski dysydent analizował mechanizmy podtrzymywania systemów totalitarnych. Havel wskazywał, że opierają się one nie tylko na przemocy, lecz także na codziennym przyzwoleniu i reprodukowaniu pozorów, co obrazował metaforą sklepikarza wieszającego w witrynie hasło „Robotnicy świata, łączcie się!” – nie z przekonania, lecz z obawy przed konsekwencjami.

Przywołując ten przykład, Carney argumentował, że wiele państw wciąż „odgrywa rolę” zgodne z narracją porządku opartego na przestarzałych regułach, mimo że porządek ten jest dziś systematycznie łamany lub ignorowany przez największe potęgi. W jego ocenie polityczne deklaracje i slogany coraz częściej rozmiągają się z realiami. Odwołanie do Havla miało posłużyć zakwestionowaniu tej swoistej dramaturgii polityki międzynarodowej oraz podkreśleniu, że bez uczciwego nazwania aktualnej dynamiki geopolitycznej państwa – zwłaszcza te określane jako „państwa o średnim znaczeniu” (*middle powers*) – pozostaną skazane na bierne dostosowywanie się do dyktatu mocarstw.

Premier Kanady akcentował, że podtrzymywanie iluzji, iż stare reguły wciąż działają i zapewniają ochronę, prowadzi do sytuacji, w której państwa te „nie siedzą przy stole, lecz znajdują się w menu” tych, którzy faktycznie kształtują globalne zasady gry. Jego wystąpienie było zatem wezwaniem do odwagi – zarówno retorycznej, jak i strategicznej – do mówienia prawdy o stanie współczesnego świata oraz do kierowania się własnymi wartościami, a nie pozorną zgodnością.

Przemówienie Carneya miało tym samym podwójny wymiar: z jednej strony stanowiło diagnozę kondycji porządku międzynarodowego, który – jak podkreślił premier – „nie powróci”, z drugiej zaś było apelem o budowę nowej koalicji państw średniej mocy, opartej na wspólnych wartościach, solidarności oraz realistycznym podejściu do wyzwań geopolitycznych i ekonomicznych.

Odwołanie do eseju *Síla bezsilnych* nadało wystąpieniu Carneya wymiar wykraczający poza bieżącą diagnozę geopolityczną. Zastosowana przez niego analogia osadzała współczesne relacje międzynarodowe w szerszej refleksji nad mechanizmami władzy, konformizmu i odpowiedzialności, które stanowiły centralny punkt myśli Václava Havla. W tym sensie przywołanie Havla nie było jedynie retorycznym gestem, lecz nawiązaniem do określonej tradycji myślenia o polityce jako przestrzeni moralnych wyborów i społecznych konsekwencji.

Dziedzictwo Václava Havla. Havel, dramaturg, dysydent i późniejszy prezydent Czechosłowacji oraz Republiki Czeskiej, konsekwentnie ujmował politykę nie jako technikę sprawowania władzy, lecz jako przestrzeń odpowiedzialności społecznej, w której kluczową rolę odgrywają prawda, etyka i relacje międzyludzkie. Jego myślenie polityczne, wyrażone przede wszystkim w książkach i esejach pisanych w warunkach systemu autorytarnego, łączyło refleksję nad totalitaryzmem z pytaniem o zdolność społeczeństwa do samostanowienia i moralnej autonomii.

W literaturze przedmiotu poświęconej Havlowi¹ często podkreśla się, że postrzegał on politykę jako praktyczne zastosowanie etyki w życiu zbiorowym. W centrum tej koncepcji znajduje się idea tzw. „niepolitycznej polityki” – rozumianej nie jako odrzucenie racjonalnych decyzji czy instytucji, lecz jako próba zakorzenienia działania politycznego w odpowiedzialności jednostek wobec wspólnoty. Polityka, w tym ujęciu, nie może być oderwana od codziennych postaw obywateli, ich gotowości do mówienia prawdy i ponoszenia konsekwencji własnych wyborów. To właśnie ten społeczny wymiar myśli Havla – przekonanie, że jakość życia publicznego zależy od kondycji moralnej społeczeństwa – stanowi rdzeń jego intelektualnego dziedzictwa.

Najpełniejszym wyrazem tej diagnozy jest właśnie przywołany przez Carneya esej *Siła bezsilnych*, napisany w realiach komunistycznej Czechosłowacji i rozpowszechniany w samizdacie, a następnie opublikowany w języku angielskim w 1985 r. Tekst ten nie jest jedynie analizą struktur władzy w systemie totalitarnym, lecz przede wszystkim stanowi studium społecznych mechanizmów podporządkowania, które umożliwiają trwanie opresyjnego porządku. Havel pokazuje, że system nie opiera się wyłącznie na przemoc, lecz na powszechnym uczestnictwie obywateli w podtrzymywaniu jego symbolicznych rytuałów i fikcji. Centralnym przykładem tej logiki jest owa metafora sklepiarza, który codziennie umieszcza w witrynie ideologiczne hasło, choć sam w nie nie wierzy. Czyni to nie z przekonania, lecz z obawy przed konsekwencjami. Ten pozornie banalny gest, ale powielany masowo, staje się fundamentem „życia w kłamstwie”, które cementuje system. Havel pokazuje jednak, że odmowa uczestnictwa w tym rytuale, nawet na poziomie jednostkowym, ma wymiar głęboko społeczny: podważa obowiązujący porządek symboliczny i otwiera przestrzeń autonomii wobec władzy.

W tym sensie refleksja Havla nie dotyczy wyłącznie mechanizmów dominacji, lecz przede wszystkim roli jednostki jako aktora społecznego, zdolnego do inicjowania zmiany poprzez życie w prawdzie. To właśnie ten element – przekonanie, że przemiana polityczna zaczyna się od zmiany postaw społecznych – stał się inspiracją dla późniejszych teorii obywatelskiego oporu, społeczeństwa obywatelskiego i demokracji deliberatywnej. Havel odrzucał uproszczone podziały i schematyczne interpretacje rzeczywistości politycznej, proponując zamiast tego dyskurs oparty na kategoriach moralnych i społecznych, takich jak prawda, kłamstwo, odpowiedzialność i solidarność. Z pojęć takich jak prawda, manipulacja czy opozycja czynił nie tylko narzędzia krytyki systemu, lecz także elementy strategii obywatelskiej emancypacji, osadzonej w codziennym doświadczeniu społecznym.

Warto dodać, że to zwłaszcza ostatnim latom prezydentury Havla towarzyszyło coraz bardziej widoczne znużenie. Było ono wynikiem szeregu decyzji przyjmowanych przez Havla w polityce zarówno wewnętrznej, jak i zagranicznej. Nie bez znaczenia był także inny czynnik. Jak zauważa Aleksander Kaczorowski, autor biografii pierwszego prezydenta Republiki Czeskiej, „błędem Havla było ustanawianie się w roli etycznego arbitra, uosabiającego szlachetne zasady i wnoszącego je do niskiego świata polityki z zewnątrz, z góry. To polityczny kicz”².

Komentarz. Połączenie moralności z polityką sprawia, że myśl Václava Havla nie jest jedynie zapisem doświadczenia Europy Środkowo-Wschodniej czasu zimnej wojny w realiach walki z klasycznym systemem totalitarnym. Refleksja czeskiego dysydenta wykracza poza konkretny moment dziejowy i staje się uniwersalnym opisem mechanizmów, które kształtują życie polityczne wspólnot, niezależnie od ustroju i epoki. Havel pokazuje,

¹ A. Kaczorowski, *Havel. Zemsta bezsilnych*, Wołowiec 2014; M. Bankowicz, *Václav Havel: Non-political Politician*, „Poznańskie Studia Slawistyczne” 2014, nr 6, s. 33-48, <https://doi.org/10.14746/pss.2014.6.2>; K. Maj, *Centra semantyczne w eseju „Moc bezmocnych” Václava Havla*, Kraków 2016.

² A. Kaczorowski, *op. cit.*, s. 415.

że kryzysy polityczne nie zaczynają się wyłącznie na poziomie instytucji państwa, lecz mają swoje źródło w sferze społecznej: w osłabieniu więzi zaufania społecznego, w przyzwoleniu na język pozoru, w rezygnacji jednostek z odpowiedzialności za wspólną przestrzeń publiczną.

W takiej perspektywie diagnoza Havla pozostaje szczególnie aktualna w sytuacjach narastającej presji autorytarnej, erozji norm demokratycznych oraz instrumentalnego używania instytucji władzy. Havel zwraca uwagę, że władza utrwała się nie tylko poprzez przemoc czy formalne reguły, ale przede wszystkim dzięki społecznemu przyzwoleniu na kłamstwo, oportunizm i symboliczne rytuały, które zastępują realną debatę i odpowiedzialność. Demokracja traci wówczas swoją treść, nawet jeśli zachowuje zewnętrzne formy.

Społeczny i etyczny wymiar myśli Havla pozwala więc traktować ją jako narzędzie analizy współczesnych kryzysów demokracji, rozumianych nie tyle jako nagłe załamania systemowe, ile jako długotrwałe procesy rozpadu relacji między jednostką, społeczeństwem a władzą. Havel przypomina, że jakość życia politycznego zależy od codziennych postaw obywateli – od gotowości do mówienia prawdy, sprzeciwu wobec manipulacji i aktywnego uczestnictwa w sferze publicznej. To właśnie na tym poziomie, a nie wyłącznie w obrębie państwowych instytucji, rozstrzyga się trwałość lub erozja demokratycznych wspólnot.